

Др Бернадет Бордаш, ванредни професор
Правног факултета у Новом Саду

МЕРЕ У ОБЛАСТИ СУДСКЕ САРАДЊЕ У ГРАЂАНСКИМ СТВАРИМА У ЕЗ¹ И РЕГУЛАТИВА О НАДЛЕЖНОСТИ И ПРИЗНАЊУ И ИЗВРШЕЊУ ПРЕСУДА У БРАЧНИМ СТВАРИМА И СТВАРИМА РОДИТЕЉСКЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ЗАЈЕДНИЧКУ ДЕЦУ ОБА БРАЧНА ПАРТНЕРА (BRUSSELS II)

Сажетак: У области проучавања нормативне делатности ЕУ која се обавља на основу члана 65 тачка (а) Амстердамског уговора рад се бави двама темама. Први део је посвећен прегледу мера ЕЗ у области правосудне сарадње у грађанским стварима, а други део Регулативи Савета о надлежности и признању и извршењу пресуда у брачним стварима и стварима родитељске одговорности за заједничку децу брачних партнера (Регулатива Брисел II) из 2000. године као једној од мера. Извршена је детаљна анализа одредаба Регулативе која у материји са којом се бави има за циљ постављање унификованих правила међународне надлежности судова држава чланица, аутоматско признање пресуда једне државе чланице у другој држави чланици, поједностављивање поступка признања и извршења тих пресуда ради постизања великог степена правне сигурности грађана ЕУ за кога важи слобода кретања.

Кључне речи: Европска унија, Европска заједница, правосудна сарадња у грађанским стварима, међународна надлежност, признање и извршење страних пресуда, брачне ствари, ствари родитељске одговорности

¹ Уговор о Европској заједници

Претходница – Бриселска конвенција о надлежности и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима из 1968. године

Изради Бриселске конвенције о надлежности и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима из 1968. године (у даљем тексту: Бриселска конвенција) приступило се са идејом да она буде свеобухватан инструмент чији би се домашaj простирао на све грађанске и трговачке ствари. Појам грађанских ствари требало је да обухвати и породичне и наследне односе. Велике разлике које су се показале међу правима тадашњих шест држава чланица учиниле су да (и) ове материје, ипак, буду изостављене из области примене Конвенције². Интерпретација Бриселске конвенције од стране Суда правде³ и пракса тог Суда, као и пракса националних судова држава чланица прецизирале су ставове око ових питања.

Тако, на пример, Суд правде је на основу захтева Hoge Raad der Nederlanden (Врховни суд Холандије) у случају C. H. W. против G. J. H. дао тумачење члана 1, 18 и 24 Бриселске конвенције⁴ и заузео став по питању “имовинских права која произлазе из брачних односа”. Према том ставу, захтев за одређивањем привремених мера ради обезбеђења предаје документа да би се спречила његова употреба као доказа у поступку против мужа а поводом управљања посебном имовином његове жене не спада у домашaj Бриселске конвенције, уколико је то управљање тесно повезано са односом који непосредно произлази из брачне везе. Суд се позвао и на став изражен у пресуди De Cavel⁵ у коме је речено да тај израз укључује не само имовинске споразуме које за случај брака специјално и искључиво предвиђају национални правни системи одређених држава, већ сваки имовинскоправни однос који непосредно произлази из брачног односа или његовог развргнућа.⁶ Немачки Bundesgerichtshof је у својој одлуци од 28. фебруара 1996. године искључио захтев за повраћај поклона након раскида веридбе сматрајући да не спада у област примене Бриселске конвенције.⁷ С друге стране, издржавање је укључено у област примене Бриселске конвенције без обзира на то да је одређено одлуком која је донесена у поступку за развод брака. У прилог овога говори одлука Суда правде донесена 27. фебруара 1997. године у случају Van den Boogaard против Laumen⁸. Ту

² Према тачки 1 става 2 члана 1 Бриселске конвенције, она се неће примењивати на “статус или правну способност физичких лица, имовинска права која произлазе из брачних односа, тестаментa и наслеђивања”, видети текст код В. Ракић-Водинелић, Г. Кнежевић, *Грађанско процесно право Европске уније*, Београд 1998, 238. Статус или способност физичких лица обухвата пуноважност брака, поништај и развод.

³ Протокол о тумачењу Конвенције о надлежности и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима од стране Суда правде Европских заједница од 3. јуна 1971. године.

⁴ Judgment of the Court of 31 March 1982, C. H. W. v G. J. H., Reference for a Preliminary ruling: Hoge Raad – Netherlands. Brussels Convention – Interpretation of the terms “wills and succession”, “rights in property arising out a matrimonial relationship”, “provisional, including protective measures” and of Article 18. Case 25/81. European Court Reports 1982 page 01189.

⁵ Judgement of 27 March 1979, De Cavel v De Cavel 143/78, ECR 1979, 1055.

⁶ Видети белешку под 3.

⁷ P. Gottwald, Juristenzeitung 1997, 92-94; видети пресуду на страни www.curia.eu.int/common/reccdoc/convention/en/1997/24-1997.htm

⁸ Van den Boogaard v Laumen, C – 220/95.

је речено следеће: уколико образложење одлуке која је донесена у поступку за развод брака показује да је одмерена накнада намењена томе да један од брачних партнера обезбеди за себе издржавање или ако је при одређивању висине те накнаде надлежни орган водио рачуна о потребама и приходима сваког од брачног партнера, сматраће се да се одлука односи на издржавање, те као таква спада у област примене Бриселске конвенције. Иста одлука, такође, наводи да се у случају када се одмерена накнада тиче једино расподеле имовине између брачних партнера сматраће се да се она односи на имовинска права из брачних односа и као таква не може да се изврши на основу Бриселске конвенције. Уколико се одлука односи на обе наведене ствари, она се може на основу члана 42 Бриселске конвенције делимично извршити ако јасно показује циљеве којима различити делови служе.⁹

Основ доношења Бриселске конвенције је у члану 220 Римског уговора који намеће обавезу уговорним странама да обезбеде поједностављење формалности за узајамно признање и извршење одлука судова или трибунала унутар Заједнице, а ради јачања правне заштите лица унутар Заједнице. Као предуслов ефективног функционисања економске заједнице схваћена је потреба за стварањем механизма који ће осигурати да одлуке судова сваке државе чланице буду, под одређеним условима, извршаване унутар читаве Заједнице.

Судска сарадња у грађанским стварима

Од усвајања Бриселске конвенције је прошло скоро 45 година и економска интеграција западноевропских земаља пружа данас сасвим другу слику. На ту другу слику је утицало повећање броја држава чланица, али још више модификација Римског уговора. Најпре је Јединствени европски акт (1986)¹⁰ прописао остварење концепта Европеске заједнице без граница и у склопу тога је уведен појам “Европске судске области” (“European judicial area”). Затим је Уговор о Европској унији потписан у Мaastrichtу (1992)¹¹ предвидео као циљ олакшање слободе кретања лица, уз обезбеђивање безбедности и сигурности народа држава чланица путем укључивања одредби о судству (правосуђу) и унутрашњим пословима. Наслов VI је посвећен судској сарадњи у грађанским стварима као области од заједничког интереса држава чланица ЕУ (Члан 29, ex члан К 1, на полицијску и судску сарадњу у кривичним стварима). Уговор о оснивању Европске заједнице (Римски уговор, 1957) после доношења Уговора из Амстердама (1997)¹² у члану 61(c) (ex члан 73i) прописује да ће Савет ЕЗ ради прогресивног успостављања области слободе, сигурности и правде усвојити мере на пољу судске сарадње у грађанским стварима, у складу са одредбама члана 65 (ex 73m). Нови члан 65 Уговора о Европској Заједници (у даљем тексту: УЕЗ) прописује:

⁹ Judgement of the Court of 27 February 1997, Antonius van den Boogaard v Paula Laumen, Case C-220/95, European Court Reports 1997, I-01147.

¹⁰ Official Journal OJ L 169 29/06/1987.

¹¹ OJ C 191, 29/07/1992; Consolidated version OJ C 340, 10/11/1997.

¹² OJ C 340, 10/11/1997.

“Мере у области судске сарадње у грађанским стварима чије се последице простиру преко границе предузеће се у складу са чланом 67 уколико су непоходне за правилно функционисање унутрашњег тржишта, и оне ће обухватити:

- (а) побољшање и поједностављење:
 - система прекограничног достављања судских и вансудских докумената;
 - сарадњу у извођењу доказа;
 - признање и извршење одлука у грађанским и трговачким стварима, укључујући одлуке у вансудским стварима;
- (б) развијање компатибилности правила која се примењују у државама чланицама а односе се на сукоб закона и надлежности;
- (в) уклањању препрека добром функционисању грађанских поступака, ако се покаже потребним путем унапређивања компатибилности правила грађанског поступка који се примењује у државама чланицама.”

Главни циљ сарадње у области грађанског права је успостављање боље сарадње међу властима држава чланица а ради олакшавања живота европског грађанина за кога важи начело слободе кретања. Бечки акциони план о начину најбоље имплементације одредаба Амстердамског уговора које се односе на област слободе, сигурности и правде¹³ наглашава да је слобода, схваћена као слобода кретања људи унутар Европске уније основни циљ, али тој слободи Амстердамски уговор даје и шире значење од слободе кретања људи преко унутрашњих граница. Подразумева и слободу да се живи у средини у којој се поштује право и слободу да се живи уз свест да носиоци јавних овлашћења користе све што им је појединачно и колективно у моћи да савладају и задрже оне који негирају или злоупотребљавају ту слободу. Томе служе концепти сигурности и правде. Правда се мора посматрати тако да олакшава свакодневни живот људи и да доведе пред лице правде оне који угрожавају слободу и сигурност појединаца и друштва. Овакав концепт обухвата приступ судовима и пуну судску сарадњу међу државама чланицама. Подржавање правосудне сарадње у грађанским стварима представља основу у стварању Европске правосудне области која треба да донесе опипљиве користи сваком грађанину Уније. Главни циљ у овом контексту јесу принципи правне сигурности и једнаког приступа судовима, укључујући и одређивање надлежног суда, јасно одређивање меродавног права, осигурање ефикасног и поштеног поступка, као и ефикасног поступка извршења. Ту спадају још и поједностављивање достављања докумената и информација, коришћење вишејезичних формулара, стварање механизма или мреже за пружање правне помоћи у поступцима који превазилазе границе једне државе чланице.

Након тога хронолошки следе Закључци Европског савета усвојени на специјалном састанку председника држава и влада одржаном 15. и 16. октобра

¹³ Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice, Official Journal of the European Communities C 19/1 (23. 01. 1999.)

1999. године у Тампере-у¹⁴. Инспирисани су идејом да некомпатибилност или сложеност судског и административног система појединих држава чланица не би смеле да спречавају или обесхрабрују остваривање права грађана и предузетника у Заједници, тј. у другим државама чланицама. У том смислу је у тачци 2 речено:

“Европска унија је већ поставила за своје грађане главне чиниоце заједничке области просперитета и мира: јединствено тржиште, економску и монетарну унију и способност да се одговори глобалним политичким и економским изазовима. Изазов Амстердамског уговора сада јесте да се обезбеди да уживање слободе, која укључује право слободног кретања кроз Унију, буде под условима сигурности и правде приступачне свима. Ово је пројекат који одговара често израженим интересима грађана и који непосредно утиче на њихов свакодневни живот.

.....

5. Уживање слободе захтева једну својствену правосудну област у којој ће људи моћи да се обрате судовима и властима у било којој држави чланици исто тако лако као и у својим сопственим државама. Криминалци не смеју проналазити путеве искоришћавања разлика међу системима држава чланица. Пресуде и одлуке треба да буду поштоване и извршаване у читавој Унији, обезбеђујући основну правну сигурност људи и предузетника. Већа компатибилност и већа усклађеност међу правним системима држава чланица мора да буде постигнута.”¹⁵

У циљу реализације идеје издвојена су три приоритета за акцију, и то: побољшање приступа судовима, међусобно признање судских одлука и повећање усклађености у области процесног права.

Побољшање приступа судовима

Побољшање приступа судовима подразумева, између осталог, успостављање минималних стандарда који би обезбедили одговарајући степен правне помоћи у прекограничним случајевима унутар Уније. О овој проблематици је издата Зелена књига “Правна помоћ у грађанским стварима: проблеми с којима се суочава прекогранични парничар”¹⁶. Доношење специјалних заједничких процедуралних правила у погледу поједностављених и хитних поступака у потрошачким и трговинским споровима мале вредности, у погледу решавања захтева о издржавању и неоспорених захтева, такође, имају за циљ олакшање приступа судовима. Заједнички минимални стандарди треба да важе и у погледу вишејезичних формулара или докумената који би се користили у прекограничним случајевима у читавој Унији, а били би прихватани као пуноважни документи у свим законским процедурама у Унији. Предвиђено је, такође, усвајање правила алтернативних, вансудских процедура за решавање спорова: Зелена књига о алтернативним начинима решавања спорова у

¹⁴ Видети на адреси <http://ue.eu.int/jai> која је посећена у септембру 2002. године.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Green Paper “Legal aid in civil matters: the problems confronting the cross-border litigant”, COM/2000/0051/final, 9 February 2000.

грађанским и трговачким стварима објављена је 19. априла 2002. године¹⁷. Комисија је, такође, усвојила Предлог директиве Савета ради побољшања приступа судовима у прекограничним споровима путем успостављања минималних заједничких правила о правној помоћи и другим финансијским аспектима грађанских поступака.¹⁸ У овај контекст спада још и тематика компензације жртвама криминала, о чему је припремљена Зелена књига.¹⁹

Међусобно признавање судских одлука и пресуда

Међусобно признавање судских одлука и пресуда изражено као начело треба да постане угаони камен правосудне сарадње како у грађанским, тако и у кривичним стварима. Предвиђено је да у грађанским стварима напори треба да буду усмерени на даље смањивање посредних мера, тј. посебних и посредних поступака који још увек постоје код признања и извршења неке одлуке или пресуде у замољеној држави. Најпре би се ти поступци укинули у погледу одлука поводом потрошачких и трговинских захтева мале вредности и у погледу неких пресуда у области породичних ствари, као што су захтеви за издржавање и право посеђивања детета. Овакве би се одлуке аутоматски признавале, без икаквих посебних поступака за испитивање сметњи за признање одлука. Тај развој би могао бити праћен и постављањем минималних стандарда за неке аспекте грађанског судског поступка. Начело међусобног признавања одлука би се примењивало и на мере обезбеђења пре почетка парнице, нарочито у погледу обезбеђивања доказа и заплене покретних добара.

На основу горе наведеног, Савет ЕЗ је усвојио Програм мера за имплементацију принципа међусобног признавања одлука у грађанским и трговачким стварима (2001/С 12/1)²⁰.

Имајући све ово у виду, садашња ситуација показује да су у овом сегменту већ учињени кораци. Мере које су већ предузете или чије се усвајање разматра су следеће:

I У материји надлежности, признања и извршења одлука:

- Регулатива Савета (ЕЗ) о надлежности и о признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима, No. 44/2001 од 22. децембра

¹⁷ Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, COM (2002) 196 final, 19 April 2002

¹⁸ Proposal for a Council directive to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid and other financial aspects of civil proceedings, COM (2002) 13 final, 18 January 2002.

¹⁹ Green Paper: Compensation to Crime Victims, COM (2001) 536 final, 28 September 2001

²⁰ Council Programme of Measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters, 30 November 2001, OJ C 12/1, 15. I. 2001.

2000. (Регулатива “Брисел I”)²¹. Ова регулатива ступа на место Бриселске конвенције од 27. септембра 1968, изузев у односу на Данску. Она поставља заједничке стандарде о надлежности и о извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима, а укључује и одредбе о уговорима које закључују потрошачи као он-лине трансакције.²²

- Регулатива Савета (ЕЗ) о надлежности и признању и извршењу одлука у брачним стварима и стварима родитељске одговорности за децу оба брачна партнера, Но. 1347/2000 од 29. маја 2000. (Регулатива “Брисел II”)²³. Ова регулатива ступа на место Конвенције о надлежности и признању и извршењу одлука у брачним стварима из 1998. године која није ступила на снагу пре ступања на снагу Амстердамског уговора. Поставља правила о надлежности, аутоматском признању и поједностављеном поступку извршења одлука о разводу, законској сепарацији или поништају брака, као одлука о родитељској одговорности за децу оба брачна партнера а која је донесена истим поводом.
- Комисија је усвојила 3. маја 2002. године Предлог Регулативе Савета о надлежности и признању и извршењу одлука у брачним стварима и стварима родитељске одговорности, која би ступила на место Регулативе (ЕЗ) No. 1347/2000 и модификовала Регулативу No. 44/2001 у стварима које се тичу издржавања.²⁴ Предлог спаја Регулативу Савета (ЕЗ) No1347/2000, Предлог Комисије о родитељској одговорности који је представљен у септембру 2001.²⁵ и иницијативу Француске о праву на посећивање која је представљена у јулу 2000.²⁶
- Комисија је усвојила 18. априла 2002. године предлог за Регулативу Савета усмерену на стварање Европске извршне наредбе за неспорне захтеве²⁷. Предлог има за циљ да одлуке донесене на основу неспорних захтева у једној од држава чланица постану извршне у читавој Заједници без икаквих посредних мера у држави чланици у којој се извршење тражи.

²¹ Council Regulation (EC) No. 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in civil and commercial matters, Official Journal L 12 of 16. 012. 2001 (“Brussels I” Regulation).

²² Видети декларацију Савета и Комисије поводом чланова 15 и 73: [http:// europa. eu. int/comm/justice - home/unit/civil - en. htm](http://europa.eu.int/comm/justice-home/unit/civil-en.htm)

²³ Council Regulation (EC) No. 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses, Official Journal L 160 of 30. 6. 2000.

²⁴ COM (2002) 222.

²⁵ O. J. C 332, 27. 11. 2001.

²⁶ O. J. C. 234, 15. 8. 2000.

²⁷ European Enforcement Order for uncontested claims (COM (2002) 159 final).

II У материји стечаја 29. маја 2000. године Савет за правосуђе и унутрашње послове усвојио је Регулативу (ЕЗ) о стечајном поступку No 46/2000²⁸, која је ступила на снагу 31. маја 2001. године.

III У материји достављања докумената, Савет је 29. маја 2000. године усвојио Регулативу (ЕЗ) о достављању у државама чланицама судских и вансудских докумената у грађанским и трговачким стварима, No1348/2000²⁹. Предвиђајући начине достављања има за циљ да омогући побољшање и убрзање поступака.

Повећање усклађености у грађанском праву

Повећање усклађености у грађанском праву подразумева израду нових процесних правила, нарочито у односу на такве елементе који треба да обезбеде ефикасну правосудну сарадњу и приступ праву, као што су, на пример, привремене мере, извођење доказа, платни налози, рокови. Већ апострофирани Програм мера Савета за имплементацију принципа међусобног признавања одлука у грађанским и трговачким стварима³⁰ садржи предлог за усвајање мера које ће потпомагати међусобно признавање, као што су минимални стандарди у погледу одређених аспеката грађанских поступака, ради повећања ефикасности мера за побољшање извршења одлука и ради побољшања правосудне сарадње у грађанским стварима уопште. У овом погледу је Савет 28. маја 2001. године усвојио Регулативу (ЕЗ) о сарадњи између судова држава чланица у извођењу доказа у грађанским или трговачким стварима, No1206/2001³¹, као и Одлуку која успоставља Европску правосудну мрежу у грађанским и трговачким стварима (2001/470/ЕС)³².

У овом контексту помоћних, потпорних мера појављују се и питања *сукоба закона*: Римска конвенција о меродавном праву за уговорне обавезе из 1980. године³³ у којој су постављени стандарди за ову област, а комисија је покренула консултације о прелиминарном нацрту предлога за регулативу Савета о меродавном праву за вануговорне обавезе.³⁴

²⁸ О. J. L 160, 30. 6. 2000.

²⁹ О. J. L 160, 30. 6. 2000.

³⁰ О. J. C 12, 15. 1. 2001.

³¹ О. J. L 174, 27. 6. 2001.

³² О. J. L 174, 27. 6. 2001.

³³ Пречишћен текст О. J. C 27, 26. 01. 1998, p. 34.

³⁴ Видети http://europa.eu.int-comm/justice_home/unit/civil_en.htm

Регулатива Савета (ЕЗ) о надлежности и признању и извршењу одлука у брачним стварима и стварима родитељске одговорности за децу оба брачна партнера, No 1347/2000 од 29. маја 2000. (Регулатива “Брисел II”)³⁵

Иако је идеја да се изради Конвенција која би практично представљала проширење Бриселске конвенције из 1968. године на брачне ствари дуго разматрана, тек се 1993. године приступило реализацији пошто је констатовано³⁶ да је ступање на снагу Уговора о Европској унији отворило нове перспективе за *европског грађанина*, које су показале неопходним да се предузму мере у погледу одређених аспеката *породичног живота грађана*.³⁷ У току 1994. године приступило се изради Конвенције која акција је резултирала усвајањем Конвенције о надлежности, признању и извршењу одлука у брачним стварима 28. маја 1998. године.³⁸ Пошто ова Конвенција није ратификована пре ступања на снагу Амстердамског уговора, њене одредбе никада нису могле да буду примењиване већ је на њено место ступила Регулатива “Брисел II” која је преузела њену суштину.

Предмет Регулативе спада под домашај члана 65 Уговора о оснивању Европске заједнице, а правни основ њеног доношења је у члановима 61(С) и 67(1). За уређење материје надлежности, признања и извршења одлука у брачним стварима и стварима родитељске одговорности за децу оба брачна партнера одабрана је *регулатива* као инструмент који садржи прецизне, безусловне одредбе које су обавезне и које се примењују директно и униформно, без потребе да их државе чланице преузимају у национално право.³⁹

Регулатива “Брисел II” је подељена у шест глава (I – Област примене; II – Надлежност; III – Признање и извршење; IV – Опште одредбе; V – Прелазне одредбе; VI – Завршне одредбе). Прве три главе представљају суштину Регулативе са аспекта циља.

Глава I – Област примене

Члан 1 Регулативе одређује област примене ратионае материје и територијалне границе њене примене. Примењује се на грађанске поступке у стварима развода, законске сепарације и неважности брака (брачне ствари), с једне стране и на грађанске поступке у стварима родитељске одговорности за (заједничку) децу оба брачна партнера када се оне везују за брачне ствари у питању.

Област се, дакле, одређује с обзиром на врсту поступка и с обзиром на ствари које су предмет таквог поступка. Поступак је одређен као “грађански” ради разгра-

³⁵ OJ L 160, 30/06/2000, стр., 0019-0029., ступила на снагу 1. марта 2001. године.

³⁶ Састанак Европског Савета који је одржан 10. и 11. децембра 1993. године у Бриселу.

³⁷ Proposal for a Council regulation (EC) on jurisdiction, and the recognition and enforcement OF judgements in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for joint children, Brussels, 04. 05. 1999, COM (1999) 220 final, 99-0110 (CNS).

³⁸ OJ C 221 од 16. 7. 1998. стр. 27.

³⁹ Видети стр. 4 Proposal for a Council regulation, као и алинеје 5-7 Регулативе.

ничења са верским поступцима, који се у државама чланицама могу јавити као последица имиграције, као на пример у случају муслиманских и индуских бракова⁴⁰. С обзиром на разлике у правима држава чланица Регулатива изједначава са судским поступцима грађанске *не-судске* поступке, тј. управне, као што и “израз “суд” обухвата све власти које су надлежне⁴¹ у Државама чланицама”⁴² у брачним стварима и стварима родитељске одговорности.

Брачне ствари обухватају развод, раставу од стола и постеље и неважност брака и тичу се једино самог престанка брачне везе, док су искључена питања, као што су, на пример, кривица брачних партнера, имовинске последице брака, издржавања⁴³ или друге акцесорне мере (право на име).⁴⁴

Укључивање ствари које се тичу родитељске одговорности у Регулативу представљало је тежак задатак, пошто у неким државама чланицама одлуке у брачним стварима морају да обухвате и ове ствари, док су у другима те две врсте ствари подвргнуте потпуно другачијим поступцима и, чак, спадају у надлежност различитих органа. Ипак, заузет је став да ствари родитељске одговорности (при том се родитељска одговорност дефинише по праву дотичне државе чланице у којој се родитељска одговорност разматра) спадају под област примене Регулативе у случајевима у којима су везане за брачне поступке када се ови спроводе. У овом контексту се поставило и питање коју децу треба обухватити: биолошку и усвојену децу брачних партнера или такође и тзв. “децу породице” под којима се подразумевају деца једног или оба брачна партнера из претходних веза. Заузет је став да су регулативом обухваћена заједничка деца оба брачна партнера, имајући у виду да се мере родитељске одговорности одређују с обзиром на тесну везу са поступком развода, законске сепарације или оглашења неважећим брака из кога су деца, док би у пртивном могла да буду повређена фундаментална права оца или мајке који живе у другој држави чланици.

У погледу територијалних граница важења Регулативе став 3 члана 1 одређује да израз “држава чланица” означава све државе чланице ЕУ, осим Данске.

Глава II – Надлежност

Глава II је подељена на одељке који регулишу општа питања надлежности (чл. 2 - 8); испитивање надлежности (чл. 9 – 10); *lis pendens* и зависне захтеве (чл. 11) и привремене и заштитне мере (чл. 12).

⁴⁰ Члан 40 регулише положај споразума између појединих држава чланица (Португалија, Шпанија, Италија) и Свете Столице, видети А. BORRÁS, Explanatory report on the Convention, drawn up on the basis of Article K. 3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgements in Matrimonial Matters, Official Journal C 221, 16/07/1998, стр. 27-64.

⁴¹ Према финском праву, на пример, ствари које се тичу старања, боравишта и виђења детета могу бити предмет споразума између родитеља, који споразум подлеже одобрењу општинског савета за социјална питања.

⁴² Став 2 члана 2 Регулативе.

⁴³ Издржавање спада у област примене Бриселске конвенције I, тј. Регулативе Брисел I.

⁴⁴ Видети код А. BORRÁS, *op. cit.*, стр. 9.

Члан 2 поставља критеријуме (основе) међународне надлежности у стварима развода, законске сепарације и неважности брака судова држава чланица ЕУ. Ти критеријуми су објективни, они су у складу са интересима странака и чине флексибилна правила да би удовољили мобилности појединаца и задовољили њихове потребе⁴⁵. Регулатива не одређује суд опште међународне надлежности, нити прописује хијерархију између прописаних основа. Ово се објашњава *природом* односа који настаје распадом брака када се ситуација у кратком року стално мења. Због тога се основи међународне надлежности описују као објективни, алтернативни и искључиви (набрајање је таксативно⁴⁶).

Објективност значи да судови морају испитати своју међународну надлежност на основу члана 9 и одбити надлежност ако не постоје основи из члана 2: уколико један од брачних партнера покрене поступак у некој од држава чланица чији судови нису надлежни по одредбама члана 2, ти судови се не могу огласити надлежним на основу тога што се други брачни партнер појавио пред судом да би оспорио захтев. Основи надлежности изражавају стварну везу између одређеног/одређених лица и неке од држава чланица. Они су постављени алтернативно, што значи да увршћавање под тачку (а) или (б) става 1 члана 2 не одређује првенство примене. Искључивост значи да су основи међународне надлежности наведени у члану 2 *једини* који се односе на брачне ствари И као такви се једино ти основи могу користити за заснивање међународне надлежности судова држава чланица, алтернативно, без прописивања хијерархије међу њима⁴⁷. Према томе, у брачним стварима су међународно надлежни судови оне државе чланице (чл. 2(а)):

- на чијој територији брачни партнери имају уобичајено боравиште, или
- на чијој територији су брачни партнери имали последње уобичајено боравиште, под условом да један од њих још увек борави тамо (према објашњењу коментатора, ова формулација може да проузрокује тешкоће у случајевима када се један од брачних партнера после слома брака врати у земљу свог домицила или држављанства од пре закључења тог брака, у којој долази до ограничења по алинејама 5 и б), или
- на чијој територији тужени има уобичајено боравиште (ацтор секуитур), или
- на чијој територији у случају заједничког захтева било који од брачних партнера има уобичајено боравиште.

Алинеје 5 и 6 дозвољавају надлежност форум ацторис на основу уобичајеног боравишта у комбинацији са другим елементима, и то:

⁴⁵ Критеријуми су постављени тако да се избегне ситуација у којој би се питање пуноважности брака разматрало у поступку поништаја у случају смрти једног или после смрти оба брачна партнера (на пример, као претходно питање у оставинским поступцима, пошто овакве ситуације не спадају у област примене Регулативе; видети код А. BORRÁS, *op. cit.*, 10.

⁴⁶ Листа из члана 2 се сматра исцрпном и затвореном.

⁴⁷ За разлику од Бриселске конвенције из 1968. године, која је у чл. 16. прописивала да у одређеним стварима судови одређене државе чланице имају искључиву надлежност која ужива првенство над осталим основама надлежности.

- међународно надлежни су судови државе чланице на чијој територији има уобичајено боравиште тужилац (подносилац захтева), уколико је непосредно пре подношења захтева најмање годину дана тамо боравио; или
- на чијој територији има уобичајено боравиште тужилац, уколико је непосредно пре подношења захтева најмање шест месеци тамо боравио и држављанин је те државе чланице⁴⁸.
- Тачка (б) члана 2 поставља последњи алтернативни основ међународне надлежности у брачним стварима: то је суд оне државе чланице чије држављанство је заједничко држављанство оба брачна партнера⁴⁹.

Члан 3 Регулative поставља основе међународне надлежности у стварима родитељске одговорности за заједничку децу оба брачна партнера, односно одређује у којим случајевима и под којим условима ће органи државе чији судови су на основу члана 2 међународно надлежни у брачним стварима, бити међународно надлежни и у овим стварима.

Став 1 члана 3 прописује да ће *органи* државе државе чланице чији судови на основу одредби члана 2 одлучују у брачним стварима бити међународно надлежни (и) у стварима родитељске одговорности уколико дете има уобичајено боравиште у тој држави чланице. У објашњењима уз Конвенцију из 1998. године и уз Регулative се посебно наглашава да ова одредба има за циљ да осигура да и у брачним стварима, и у стварима родитељске одговорности одлучују органи *исте државе*, што, међутим, не значи да су то и *исти* ти органи.

Став 2 члана 3 одређује под којим условима органи државе чланице који одлучују у брачним стварима могу имати међународну надлежност и у стварима родитељске одговорности уколико дете *нема* уобичајено боравиште у тој, већ у другој држави чланице. Ту су прописана два *кумулативна* услова: (а) бар један од брачних партнера мора да има родитељску одговорност у односу на то дете, и (б) брачни партнери морају прихватити надлежност тог суда И та надлежност мора да буде у најбољем интересу детета⁵⁰.

У ставу 3 члана 3 је изражен став да у стварима родитељске одговорности не постоји перпетуатио јурисдикционис, те да ће међународна надлежност органа државе чланице чији орган одлучује у брачним стварима престати: (а) чим пресуда којом се усваја или одбија захтев за развод, законску сепарацију или неважност постане коначна⁵¹, или (б) у случајевима у којима је на дан из тачке (а) одлука у стварима родитељске одговорности још у току, чим одлука у овим стварима

⁴⁸ Видети ближе код А. BORRÁS, op. cit., 12.

⁴⁹ У случају Уједињеног Краљевства и Ирске уместо држављанства основ је домицил, са значењем које он има у правним системима УК и Ирске.

⁵⁰ Видети такође, М. SUMAMPOUW, Parental Responsibility Under Brussels II, in: J. BASEDOW et al, eds., Private Law in the International Arena – Liber Amicorum Kurt Siehr, 2000, T. M. C. Asser Press, The Hague, The Netherlands, 729 – 744.

⁵¹ У смислу да се против ње не може уложити никаква жалба или било какав захтев за преиспитивање.

постане коначна⁵², или (ц) ако се поступци из тачке (а) и (б) окончају из неког другог разлога, као на пример, због повлачења тужбе за развод или због смрти једног брачног партнера. У овим случајевима међународна надлежност у стварима родитељске одговорности одређује се по националним прописима држава чланица или по одговарајућим међународним конвенцијама.

Члан 4 Регулative успоставља однос између основа надлежности у стварима родитељске одговорности из члана 3 и циљева Хашке конвенције о грађанскоправним последицама међународне отмице деце из 1980. године, а нарочито са члановима 3 и 16 исте. Одредбом се жели осигурати да у случају отмице деце поводом слома брака, поступак покренут пред судом државе чланице на основу члана 3 Регулative буде у оквирима које поставља Хашка конвенција, тј. приоритет треба дати одредби њеног члана 16⁵³, која треба да спречи доношење мера које би модификовале родитељску одговорност пре него што се донесе одлука о враћању или о невраћању детета.

Одредба члана 5 даје међународну надлежност за противтужбе истим оним судовима држава чланица пред којима је поступак у току на основу чланова 2 – 4, уколико противтужбе спадају под област примене Регулative.

Имајући у виду могућност да у неким државама чланицама постоји законска сепарације (растава од стола и постеле) члан 6 прописује да су за развод тих бракова надлежни судови држава чланица на основу члана 2, али исто тако и судови оне државе чланице у којој је одлука о сепарацији донесена, с тим да је у погледу могућности конверзије сепарације у развод *меродавно* право те државе чланице.

Члан 7 наглашава *искључиву* природу надлежности прописане одредбама чланова 2 – 6 Регулative. То значи да у споровима који су покривену регулативом, брачни партнер који има уобичајено боравиште или је држављанин једне од држава чланица, може да буде тужен у другој држави чланици само и једино пред органима надлежним на основима који су прописани одредбама чланова 2 – 6.

Члан 8⁵⁴ посвећен је, тзв. “резидуалној” надлежности, и с једне стране поставља границе географске примене Регулative, а с друге стране успоставља однос између одредбе члана 7 о искључивој надлежности уређене Регулативом и међународне надлежности прописане националним правом држава чланица. Примена националних прописа се вржи само у складу са овим чланом. Он покрива ситуације у којима један од брачних партнера има уобичајено боравиште у држави *нечланици* и ниједан од основа међународне надлежности из чланова 2 – 6 не постоји. Тада ће се међународна надлежност одредити по националним прописима дотичне државе чланице⁵⁵. Да би се ова одредба могла применити, морају да буду испуњени следећи услови: (а) подносилац захтева треба да је држављанин државе

⁵² Ова одредба не даје места за *perpetuatio jurisdictionis*, већ осигурава да се започети поступак не прекине, уколико се поступак у брачној ствари оконча раније. Случај из тачке (а) претпоставља да поступак по питању родитељске одговорности није покренут.

⁵³ Видети Службени лист СФРЈ, Међународни уговори, 7/91.

⁵⁴ Ово је члан који одговара правилима о прекомерној надлежности из чл. 3 – 4 Бриселске конвенције из 1968.

⁵⁵ Видети о томе код А. BORRÁS, *op. cit.*, 17 – 19.

чланице са уобичајеним боравиштем у другој држави чланици⁵⁶, и (б) лице према коме се поставља захтев (1) мора да има уобичајено боравиште *изван* држава чланица и (2) *није држављанин* неке од држава чланица. Ови услови су кумулативни, иначе би Регулатива била примењива.

Главу о међународној надлежности заокружују одредбе о испитивању надлежности, о литиспенденцији и о привременим и заштитним мерама.

Испитивање надлежности по члану 9 се обавља по *службеној дужности* и *аутоматски*, без захтева било које стране. Суд којем је поднесен захтев ће се огласити ненадлежним, уколико установи да он по одредбама регулативе није, а да је суд неке друге државе чланице надлежан. Овом одредбом се желео избећи да се странке, користећи се алтернативно постављеним основима из члана 2 обрете суду државе чланице који би примењујући своје колизионе норме применио законодавство које би за странке било повољније.

Члан 10 испитује допуштеност поступка, односно гарантује право одбране. Уколико се тужени не појави пред судом, надлежни суд ће *обавезно* прекинути поступак. Прекид траје онолико дуго, колико је потребно да се докаже да је тужени био у стању да благовремено прими писмено којим се покреће поступак, или да су у том циљу предузете све неопходне мере. Благовременост достављања се цени по стандарду по којем тужени мора имати довољно времена да припреми своју одбрану⁵⁷.

Члан 11 регулише литиспенденцију и зависне захтеве. У ставу 1 је садржано традиционално правило да би се избегле паралелне тужбе и могућност доношења дивергентних одлука у истим стварима: уколико је поводом истих ствари, које спадају у област примене Регулативе (брачне и ствари родитељске одговорности), и истих тужбених захтева између истих странака поступак покренут пред судовима различитих држава чланица, суд пред којим је поступак *касније* покренут, *прекинуће поступак по службеној дужности*. Овај прекид може да траје до успостављања надлежности суда пред којим је *раније* покренут поступак.

Став 2 члана 11 односи се само на *брачне* ствари и дугује своје постојање разликама између националних права држава чланица у погледу дозвољености развода, законске сепарације и неважности бракава.⁵⁸ Таква ситуација доводи до тога да и у случајевима када спорна ствар и тужбени захтев *нису* исти, два захтева између истих странака стварају “лажни лис пенденс” који омогућује примену правила о литиспенденцији. Одредба става 2 *не* обухвата ствари родитељске одговорности.

Став 3 одређује последице ситуације у којој суд државе чланице пред којим је поступак *раније* покренут успостави надлежност: (а) суд државе чланице пред ко-

⁵⁶ Принцип асимилације по коме се изједначавају држављани држава чланица.

⁵⁷ Став 2 члана 10 предвиђа да се уместо става 1 применити одредбе Регулативе Савета (ЕЦ) No 1348/2000 од 29. маја 2000. године о достављању судских и вансудских аката у грађанским и трговачким стварима у државама чланицама.

⁵⁸ Видети детаљно код А. BORRÁS, *op. cit.*, 21, par. 52 – 57: тешкоћу представља, на пример, да је у Шведској и Финској једини начин престанка брака развод, те се по тим правима не може прогласити брак неважећим, што има последице у односу на дејства престанка брака.

јим је поступак покренут касније одређиће се надлежности у корист првог, и (б) пошто се тај суд *одрекне* надлежности, странка која је поднела захтев овом суду, може исти захтев поднети суду пред којим је поступак раније покренут и који је успоставио надлежност⁵⁹.

Одредба последњег члана ове главе даје овлашћење судовима држава чланица да предузимају привремене и заштитне мере. Карактеристика члана 12 јесте да се мере предузимају (а) у односу на лица и имовину на територији одређене државе чланице; (б) предузимају се у вези са стварима које спадају у област примене Регулативе; (в) предузимају се у складу са националним правом територијалне државе чланице; (г) предузимају се у хтиним случајевима; (д) суд дотичне државе је овлашћен да их предузме и ако је на основу Регулативе суд неке друге државе чланице међународно надлежан за меритум спора. Овако предузете мере престају да важе када суд државе чланице надлежан по Регулативи донесе одлуку у датој ствари и та одлука буде призната (извршена) по одредбама регулативе.

Глава III – Признање и извршење

Ова Глава садржи правила о признању (Одељак 1) и извршењу (Одељак 2) пресуда у барчним стварима и стварима родитељске одговорности.

Појам *пресуде* која може да буде предмет признања и извршења одређен је у члану 13. Пресуда за циљеве Регулативе означава: (1) развод, законску сепарацију или неважност брака који су изречени од стране *судова* држава чланица, као и пресуде које се односе на родитељску одговорност брачних партнера а које су донсене поводом наведених поступака у брачним стварима, без обзира на *назив* који пресуда може да има (декрет, наредба или одлука). У вези са овом дефиницијом је постављено питање да ли пресуда подразумева само одлуку којом се удовољава захтеву (позитивна одлука) или укључује и негативне одлуке, тј. оне које одбијају захтев за развод, сепарацију или поништај брака. С обзиром на циљ регулативе, који се састоји у олакшавању признања и извршења, заузет је став да пресуда подразумева само *позитивну* одлуку. С тим у вези, међутим, треба напоменути да је у стварима родитељске одговорности одлука за једног родитеља позитивна, а за другог негативна по природи ствари, те су такве одлуке обухваћене појмом пресуде. (2) Одредбе ове главе се односе и на трошкове поступка који се спроводе по Регулативи. (3) За циљеве Регулативе, и документи који су издати, или су регистровани као аутентични инструменти и који су извршни у једној од држава чланица, као И нагодбе одобрене од стране судова у току поступка и које су извршне у држави чланици у којој су закључене, подобне су за поступак признаја и извршења по одредбама Регулативе.

⁵⁹ Видети пример наведен у објашњењима код А. BORRÁS, *op. cit.*, , стр. 22, пар. 57.

Одељак 1 – Признање (чл. 14 – 20)

У погледу признаја пресуде донесене у једној од држава чланица усвојен је принцип *аутоматског* признања у другој држави чланици, што значи да признање не изискује никакав посебан поступак (члан 14/1). Најважније дејство аутоматског признања јесте да се не захтева никаква процедура у циљу ажурирања књига грађанских стања у једној држави чланици на основу пресуде о разводу, сепарацији или неважности брака донете у другој држави чланици. За ове сврхе је довољно да је пресуда *коначна*, тј. да се против такве пресуде по праву државе у којој је донесена не може уложити жалба. Овакво признање се не сматра судским признањем већ је изједначено са признањем ради уписивања у књиге грађанских стања.

Признање или одбијање признања пресуде о престанку брачне везе⁶⁰ може да тражи свако ко има интерес за то (јавни тужилац, на пр.), а ко има такав интерес, одредиће меродавно национално право (државе у којој се тражи признање, односно одбијање признања). О признању се може одлучити не само као о главном питању, већ и као о претходном.

Разлози непризнања пресуда садрани су у члану 15 Регулative и формулисани су као сметње признању, посебно у односу на пресуде о разводу, законској сепарацији и неважности брака и посебно за пресуде о родитељској одговорности. Ово раздвајање се објашњава с једне стране тиме да ове пресуде могу да буду донесене од стране различитих органа, а с друге стране различитим циљевима процедуре у једној и у другој ствари.

Члан 15/1 поставља следеће сметње признању пресуда у брачним стварима:

- (а) Пресуда се неће признати ако је признање очигледно супротно јавном поретку државе у којој се тражи признање. Због разлика у супстанијалним правима држава чланица у овом домену и бојазни оних од њих у којима су услови за развод брака лакши да њихове пресуде неће бити признаване од стране држава чланица у којима су услови тежи, регулативе садржи ову класичну сметњу за признање страних пресуда. Истовремено су, међутим, постављене и гаранције у циљу уског тумачења ове сметње, и то: (I) одредба члана 19 не дозвољава испитивање стране пресуде по меритуму; (II) одредба члана 18 не допушта не-признање стране пресуде из разлога што држава признања на основу истих чињеница *не би* изрекла развод, сепарацију или неважност брака; (III) одредба члана 17 не допушта приговор јавног поретка поводом правила о међународној надлежности из регулативе.
- (б) Пресуда се неће признати ако је донесена због изостанка туженог, уколико он није правилно и благовремено обавештен ради припреме своје одбране, осим ако се утврди да је тужени несумњиво прихватио пресуду (на пример, закључујући нови брак).

⁶⁰ Видети члан 1 Регулative о области примене.

- (в) Пресуда се неће признати ако је она неспојива са пресудом која се односи на исте странке донесене у држави признања, без обзира на то да ли је ова друга донесена пре или после пресуде чије се признање тражи⁶¹.
- (г) Пресуда се неће признати ако је неспојива са другом пресудом између истих страна која је донесена у другој држави чланици или у држави *нечланици*, и то (i) раније од пресуде чије се признање тражи, и (ii) испуњава услове за признање у држави чланици у којој се признање тражи⁶².

Члан 15/2 прописује сметње за признање пресуда у стварима родитељске одговорности. Те су сметње, с обзиром на природу и остеливост ствари родитељске одговорности другачије формулисане и захтевају од суда признања темељнији приступ. Нарочито је значајна обавеза уважавања најбољег интереса детета као идеје водиле приликом одлучивања о признању или непризнању конкретне пресуде. Сметње су формулисане на следећи начин:

- (а) Страна пресуда се неће признати, ако би њено признање било очигледно супротно јавном поретку државе чланице у којој се признање тражи, с тим да се при томе мора водити рачуна о најбољем интересу детета. Ово значи да ће се признати страна пресуда чак и ако је она супротна јавном поретку државе признања, уколико обезбеђује најбољи интерес детета.
- (б) Страна пресуда се неће признати ако је она донесена, а да детету није омогућено да, супротно основним принципима процедуре државе чланице у којој се признање тражи, буде саслушано⁶³. Уколико је пресуда донесена под овим околностима због хитности, ове нису сметња признању. Детету се мора дати могућност саслушања у складу са правилима која се примењују у држави чланици у којој се признање захтева, а ови морају укључивати правила Конвенције о правима детета из 1980. године.⁶⁴
- (в) Страна пресуда се неће признати ако је донесена због изостанка тужене стране⁶⁵.
- (г) Страна пресуда се неће признати на захтев било ког лица које тврди да она вређа њено/његово право родитељске одговорности, а донесена је а да таквом лицу није омогућено да буде саслушано у ствари.

⁶¹ Ако се у држави А донесе пресуда о сепарацији, а у држави Б пресуда о разводу: (а) признање пресуде државе А о сепарацији ће се одбити у држави Б због неспојивости са пресудом у држави Б о разводу, али (б) признање пресуде о разводу државе Б се неће одбити у држави А, јер развод није неспојив са пресудом о сепарацији државе А, већ може да претходи разводу, видети ближе код А. BORRÁS, *op. cit.*, стр. 27, пар. 71.

⁶² Код постојања пресуде о разводу државе нечланице А, после које следи пресуда о сепарацији државе чланице Б, држава чланица Ц ће одбити признање сепарације због тога што пресуда нечланице А испуњава услове за признање развода у држави (и по условима) државе чланице Ц, те је каснија сепарација неспојива са ранијим разводом. Видети детаљно код А. BORRÁS, *op. cit.*, стр. 28, пар. 71.

⁶³ Видети ближе код А. BORRÁS, *op. cit.*, стр. 28, пар. 73.

⁶⁴ Видети нарочито члан 12 Конвенције.

⁶⁵ Видети горе, код услова признања пресуда у брачним стварима.

- (д) Страна пресуда се неће признати ако је неспојива са *касницом*⁶⁶ пресудом по питању родитељске одговорности донесеној у држави чланици у којој се признање тражи, или
- (ђ) Страна пресуда се неће признати ако је неспојива са *касницом* одлуком по питању родитељске одговорности донесеној у другој држави чланици или у држави *нечланици* у којој је уобичајено боравиште детета, под условом да каснија одлука испуњава услове за признање у држави чланици у којој се признање тражи.

Иако Регулатива не дозвољава контролу надлежности суда порекла одлуке, због одредбе члана 8 о резидуалној надлежности, чланом 16 се уређује још једна сметња признању и извршењу пресуде донете у другој држави чланици. Овај члан предвиђа могућност да се пресуда донесена против туженог који нема уобичајено боравиште у некој од држава чланица, нити је држављанин једне од њих не призна, уколико је суд, истина, засновао надлежност на основу члана 8 по својим националним прописима, али су те основе надлежности различите од оних који су предвиђени члановима 2 – 7. Оваква заштита од прекомерне надлежности судова држава чланица је могућа, међутим, само на основу посебног споразума о признању и извршењу пресуда између државе чланице и треће државе.

У склопу правила о признању и о аутоматском признању коначних одлука треба навести и одредбу члана 20 која даје *овлашћење* суду државе уговорнице у којој се тражи признање пресуде друге државе уговорнице да *прекине* поступак, уколико је против пресуде уложена редовна жалба.

Одељак 2 – Извршење (чл. 21 – 31)

Овај одељак уређује потребу егзекватуре у случајевима када пресуду донесену у једној држави чланици треба извршити у другој и успоставља заједничка минимална правила у том погледу, која ће заузети место националних правила, као и конвенцијске режиме појединих држава чланица. У поступку егзекватуре: (а) суд надлежан по одредбама Регулативе, (б) на захтев заинтересоване стране, (в) треба да донесе одлуку о подобности за извршење пресуде у држави у којој се признање тражи, (г) а та могућност се може одбити само на основу разлога наведених у одредбама чланова 15, 16 и 17 Регулативе.

С обзиром на ограничену област примене Регулативе и аутоматско признање одлука у брачним стварима (што укључује и ажурирање књига грађанских стања) правила о извршењу су потребна само у односу на вршење права родитељске одговорности за децу оба брачна партнера. Када се издејствује егзекватура примена

⁶⁶ Ове пресуде треба да су донесене касније, пошто се раније пресуде узимају у обзир код пресуда везаних за брачне ствари. Циљ је да се избегне контрадикција између пресуде донесене, на пример, у другој држави чланици о разводу и о старању о детету и пресуде државе форума којом је оспорено очинство.

Регулативе престаје, а саме мере извршења се предузимају по националном праву државе која је установила подобност за извршење стране пресуде.

- (а) Члан 22. Регулативе одређује који су судови појединих држава чланица међународно надлежни за поступак признања (по одредбама члана 14/3) и извршења страних пресуда (стварна надлежност)⁶⁷. Такође се одређује и месна надлежност локалних судова у погледу захтева за извршење. То су, у првом реду судови надлежни по уобичајеном боравишту лица према коме се извршење тражи, или судови надлежни по уобичајеном боравишту било ког детета којих се захтев тиче. Ако се ни једно од тих места не налази у држави чланици у којој се извршење тражи, надлежност локалних судова се одређује по месту извршења.⁶⁸ Регулативе прописује, међутим, обавезу подносиоца захтева да одреди адресу за достављање писмена у области суда коме је захтев поднесен, или, пак, именоване пуномоћника ад литем (члан 23/2).
- (б) Под страном која је заинтересована за подношење захтева подразумева се не само брачни партнер или деца, већ и органи јавне власти (на пример, јавни тужилац) ако је то дозвољено по националним прописима одређене државе чланице.
- (в) Надлежни суд по захтеву за извршење (признање) одлучује “без одлагања”, иако Регулатива не поставља конкретан рок, пошто такви рокови не постоје у пракси судова.⁶⁹ Поступак егзекватуре је унилатералан, ех парте, у коме лице против кога се дозвола извршења тражи *није овлашћено* да у овој фази поступка подноси било какав приговор на захтев (члан 24/1).
- (г) Захтев за извршење се може одбити само по разлозима који су одређени у члановима 15, 16 и 17 Регулативе, а пресуда се ни у ком случају не може испитивати по меритуму (члан 24/3), тј. суд не може преиспитати мере које се односе на старање о деци.

С обзиром на неконтрадикторну природу поступка дозволе извршења приликом доношења одлуке о захтеву (члан 24/1), а да би се испоштовало право одбране, Регулатива даје право жалбе лицу против кога је захтев постављен, у случају да се дозволи извршење, али исто тако и лицу које је тражило извршење. Жалба се подноси надлежном жалбеном суду (члан 26/2) у року од месец дана од дана достављања одлуке. Ако страна против које је извршење дозвољено има уобичајено бора­виште у некој другој, а не у оној држави чланици у којој је донесена одлука, рок подношења жалбе износи два месеца од дана достављања било њему лично, било на адресу његовог боравишта (члан 24/5). Поступак по жалби пред међународно надлежним судом је контрадикторан⁷⁰. Другостепена одлука се може напасти само пред касационим или другим врховним судовима (члан 27).

⁶⁷ Видети члан 22/1 Регулативе.

⁶⁸ Видети члан 22/2 Регулативе.

⁶⁹ Видети Proposal for a Council Regulation (EC) on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgements in Matrimonial Matters and in Matters of Parental Responsibility for Joint Children, COM (1999) 220 final, стр. 23 и члан 24/1 Регулативе.

⁷⁰ Видети код A BORRÁS, op. cit., стр. 33, ПАР. 92.

Паралелна ситуација горњој јесте она када се егзекватура *одбије*. У том случају подносилац захтева за дозволу извршења такође има право да изјави жалбу међународно надлежном суду (члан 26/2), а лице против кога се извршење захтева биће позвано пред жалбени суд, с обзиром на контрадикторност поступка пред жалбеним судом (члан 26/4). Рок за подношење ове жалбе није одређен, што значи да тражилац извршења то може да уради када то сматра неопходним, а све да би се пружила шанса да пресуда донесена у једној држави чланици добије егзекватуру да би остварила свој природан циљ⁷¹. Пресуда по овој жалби, такође, подлеже касацији.

Што се даљих питања поступка егзекватуре тиче, дозвола извршења може да се да у погледу читаве пресуде, а може се тражити и делимично извршење (члан 29); подносилац захтева бесплатну судску помоћ у држави у којој се тражи егзекватура (члан 30); исти ће бити изузет од обавезе полагања кауције на основу чињенице да је страни држављанин или да нема уобичајено боравиште у држави у којој се тражи дозвола извршења (члан 31).

Одељак 3 – Заједничке одредбе (чл. 32 – 35)

Одредбе овог одељка имају за циљ да омогуће спровођење у живот одредаба једне од централних глава – Главе III – ове Регулative. Оне одређују документе које треба поднети ради спровођења поступка признања и извршења (чланови 32 – 33), поступање у случају да се потребни документи не поднесу (члан 34), одредбу о одсуству потребе легализације или других формалности приликом подношења потребних докумената (члан 35).

Глава IV - Опште одредбе (чл. 36 – 41)

Општим одредбама су регулисана питања хијерархије између регулативе и конвенција које међу државама чланицама уређују питања из области Регулative (члан 36/1), положај Финске и Шведске с обзиром на чланство у Конвенцији о међународноприватноправним одредбама о браку, усвојењу и старатељству из 1931. године (члан 36/2), однос Регулative према одређеним мултилатералним конвенцијама (чланови 37 - 38), споразуме између држава чланица који ће имати за циљ олакшавање примене Регулative (члан 39), положај уговора са Светом столицом (члан 40), проблем држава са нејединственим правним поретком (члан 41).

Глава V – Прелазне одредбе (чл. 42)

Регулатива прописује у члану 42 да ће се њене одредбе примењивати само: (1) на поступке који су покренути (2) на документе који су састављени или регистро-

⁷¹ Ibidem.

вани као веродостојне исправе, и (3) на поравнања која су одобрена од стране неког суда у току поступка спроведеног *након њеног ступања на снагу*.

Пресуде које су донесене после ступања на снагу Регулative, али у поступку који је покренут пре њеног ступања на снагу, признаће се и извршити у складу са одредбама Главе III, ако је надлежност заснована на одредбама које су у складу са одредбама било Главе II Регулative, било са одредбама конвенције закључене између државе чланице порекла одлуке и државе чланице у питању и која је била на снази у време започињања поступка (члан 42/2). Ова одредба значи да суд дотичне државе чланице мора да испита надлежност суда државе порекла која није могла да буде испитана на захтев туженог у држави порекла на основу одредаба Регулative.

Глава VI – Завршне одредбе (чл. 43 – 46)

Праћење остваривања Регулative ће се одвијати на основу члана 43, сваких пет година почев од 1. марта 2006. године путем подношења извештаја Европском Парламенту, савету и Комитету за економска и социјална питања од стране Комисије. У случају потребе, извештај ће обухватити и предлоге за измене.

Регулатива је ступила на снагу 1. марта 2001. године и она је у целини и директно примењива у свим државама чланицама, осим Данске (члан 1/3) у складу са Уговором о оснивању Европске заједнице.

**MEASURES IN THE AREA OF JUDICIAL COOPERATION
IN CIVIL MATTERS WITHIN EUROPEAN COMMUNITY
TREATY AND THE EC REGULATION ON JURISDICTION
AND THE ENFORCEMENT OF JUDGEMENTS IN MARITAL
AFFAIRS AND MATTERS OF PARENTAL RESPONSIBILITY
FOR CHILDREN OF BOTH SPOUSES
(BRUSSELS II)**

Abstract

Article 65 of the EC Treaty envisages measures, which will be taken in the field of judicial cooperation in civil matters having cross-border implications, in order to enable the proper functioning of the internal market. These measures should include the improving and simplifying the system for cross-border service of judicial and extra-judicial documents, cooperation in the taking of evidence, the recognition and enforcement of decisions in civil and commercial cases; promoting the compatibility of the rules applicable in the Member States concerning the conflict of laws and of jurisdiction; eliminating obstacles to the good functioning of civil proceedings, if necessary by promoting the compatibility of the rules on civil procedure applicable in the Member States. In order to achieve these goals, during the last three years a whole series of activities have been undertaken as well as the preparations for the writing and adoption of a number of documents.

Among the first to be adopted was the Council Regulation on the jurisdiction and recognition and enforcement of judgments in marital affairs and matters of parental responsibility for children of both spouses, dated May 29, 2000, which came into effect on March 1, 2001. Its particular importance is that it is one of the first EC documents which regulate the segment relating to the area of marriage and parental responsibility, in civil matters, which was omitted from the scope of application of the Brussels Convention on the jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters in 1968, as a consequence of differences among the laws of member states and the sensitivity of the matter itself, but which was necessary for the realization of the concept

of the unimpeded functioning of the internal market and the principle of free movement within the European Community.

As part of wider measures, the Regulation realizes provides for the unification of rules on international judicial jurisdiction of Member States, as well as the concept of automatic recognition of judgments in marital affairs, which include divorce, legal separation and marriage annulment. This automatic recognition means that there is no need for separate proceedings, so that a judgment concerning marital affairs brought in one Member State can be directly entered in the civil status records of the other Member State. For this purpose, it is only necessary that the decision be final.

Since automatic recognition is not considered the same as judicial recognition, the Regulation issues uniform rules on recognition and enforcement of judgments in marital affairs and matters of parental responsibility for children of both spouses as well as a simplified, uniform enforcement procedure.

Due to the limited scope of the Regulation application, the EC moved to prepare supplementing and amending documents in order to have sensitive parental responsibility issues more comprehensively regulated, so to include the right to visitation, as was done by the proposal of the Council Regulation on the jurisdiction and recognition of the enforcement of judgments in marital affairs and matters of parental responsibility of May 3, 2002.